

INVENTOINTIRAPORTTI

LAUKAA

Vanha Laukaantie Vehniän kylän kohdalla

Historiallisen ajan tielinjan arkistotutkimus

MUSEOVIRASTO

KULTTUURIYMPÄRISTÖN HOITO | ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

ESA MIKKOLA

Tiivistelmä

Keski-Suomen ELY-keskus tilasi Arkeologisilta kenttäpalveluilta Vanhan Laukaantien vuonna 1998 tehdyn inventoinnin päivityksen Vehniän kylän kohdalta. Selvitys liittyy valtatie 4 parannussuunnitelmaan välillä Kirri–Tikkakoski. Vanhan Laukaantien selvitysalue kattaa Jyväskylän lentoaseman liittymän ja Jokihaaran liittymän välisen alueen. Työssä selvitettiin tielinjan historiaa ja reittiä eri aikakausilla arkistolähteiden perusteella. Tutkimukseen ei sisällynyt maastotöitä.

Kannen kuva: Kartta Laukaan pitäjästä vuodelta 1845.

Sisällysluettelo

Arkisto ja rekisteritiedot	4
1. Johdanto	5
2. Vanha Laukaantie historiallisissa lähteissä ja kirjallisuudessa	6
3. Vanhan Laukaantien reitti Vehniän kohdalla	6
4. Tutkimusalueen sijainti ja historialliset kartat	8
5. Vanhan Laukaantien suojelullinen ja tutkimuksellinen arvo	12
6. Kirjallisuus ja lähteet	13

Arkisto ja rekisteritiedot

Kunta: Laukaa

Kohde: Vanha Laukaantie (Vehniän kylän kohta)

Muinaisjäännösrek.nro: ei muinaisjäännösrekisterissä

Tyyppi: kulkuväylät

Ajoitus: historiallinen aika, 1500-luvulta 1900-luvulle

Tutkimusalueen koordinaatit (ETRS-TMFIN35):

Eteläpää: p: 6920548, i: 431222

Pohjoispää: p: 6924814, i: 432070

Tutkimusalueen koordinaatit (KKJ3):

Eteläpää: x:6923450, y: 3431365

Pohjoispää x:6927718, y: 3432213

TM35-lehtijako: N4414A ja B

Yleislehtijako: 322104 Vehniä

Vastuhenkilö: FM Esa Mikkola

Tutkimuslaitos: Museovirasto/Arkeologiset kenttäpalvelut

Tutkimusten tilaaja: Keski-Suomen ELY-keskus

Alkuperäisen tutkimuskertomuksen säilytyspaikka: Museoviraston arkisto, Helsinki

Tutkimuskertomuksen kopiot: työn tilaaja, Keski-Suomen museo ja Museoviraston Hämeenlinnan aluetoimipiste

Aiemmat tutkimukset: Auli Tourunen 1998, Vanhan Laukaantien inventointi, Museovirasto
Miikka Kumpulainen, Äänekoski Laukaantie Hirvaskangas, 1600-luvun tien
leikkausdokumentointi. Keski-Suomen museo

1. Johdanto

Keski-Suomen ELY-keskus tilasi Arkeologisilta kenttäpalveluilta Vanhan Laukaantien vuonna 1998 tehdyn inventoinnin päivityksen Vehniän kylän kohdalta. Vanha Laukaantie on Keski-Suomen vanhin maantie. Selvitys liittyy valtatie 4 parannussuunnitelmaan välillä Kirri-Tikkakoski. Vanhan Laukaantien selvitysalue kattaa Jyväskylän lentoaseman liittymän ja Jokihaaran liittymän välisen alueen. Työssä selvitettiin tielinjan historiaa ja reittiä eri aikakausilla arkistolähteiden perusteella. Tutkimukseen ei sisällynyt maastotöitä. Tielinja näyttää säilyneen suurelta osin samalla linjalla aina nykypäivään asti. Tietä käytetään paikallis-, tilus- ja kylätienä.

Vanhaa Laukaantien linjaa on tutkittu arkeologisin menetelmin vuonna 2009, jolloin Miikka Kumpulainen Keski-Suomen museosta dokumentoi Äänekosken Koivistonkylän Hirvaskankaalla tien poikkileikkausta. Historiallinen tielinjalle oli kuivalla kankaalla muodostunut vain vaatimattomia kerroksia. Kosteikkojen ja siltapaikkojen kohdalla vanhoilla tielinjoilla saattaa kuitenkin olla huomattavaakin suojelullista ja tutkimuksellista arvoa. Vehniän kylän kohdalla Vanha Laukaantie ylittää pienen puron kahdessa kohta. Näiltä osin tielinja kannattaisi tarkastaa maastossa.

Helsingissä 30.1.2015

Esa Mikkola

2. Vanha Laukaantie historiallisissa lähteissä ja kirjallisuudessa

Laukaan (nyk. Äänekosken) Koivistonkylästä Pirkanmaalle ja Hämeeseen vievää tieuraa kutsutaan Vanhaksi Laukaantiekseksi. Vanha Laukaantie on Keski-Suomen vanhin maantie. Vanhan Laukaantien reittiä noudatteleva kulkuväylä on mahdollisesti ollut olemassa jo keskiajalla, mutta reitin talviura mainitaan ensimmäisen kerran vasta keväällä 1640, jolloin Pietari Brahe matkusti sitä pitkin Rautalammilta Muuramen kautta Turkuun. Kesätienä se on merkitty kartalle ainakin vuonna 1696. Kesä- ja talviteiden reitit eivät olleet yhteneväiset (Tourunen 1998 ja siteerattu kirjallisuus). Tätä selvitystä varten vertailtiin Kansallisarkiston digitaaliarkistosta löytyvää vuoden 1845 pitäjänkarttaa, Laukaan seutua esittävää 1700-luvun lopun karttaa (maanmittaushallituksen arkisto 30, katsottavissa osoitteessa www.vanhakartta.fi), teoksessa Kuninkaan kartasto Etelä-Suomesta 1776–1805 julkaistua karttaa (s. 395, kartta 176b) sekä teoksessa Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790 julkaistua karttaa (s.230). Kartta-aineiston mukaan Vanhan Laukaantien 1700-luvulta peräisin oleva reitti on yhä hahmotettavissa Vehniän kylän kohdalla, sillä vuonna 1874 valmistunut Jyväskylä–Saarijärvi-tie noudattaa Vehniässä Vanhan Laukaantien linjaa. Tietä on parannettu ajoneuvojen tarpeisiin vielä 1900-luvun alussa, mutta tieuran käyttö ja merkitys väheni 1930-luvulla valtatie 4 rakentamisen vuoksi (Tourunen 1998).

3. Vanhan Laukaantien reitti Vehniän kohdalla

Vanhan Laukaantien selvitysalue kattaa Jyväskylän lentoaseman liittymän ja Jokihaaran liittymän välisen alueen. Vanhan Laukaantien linjan osalta Jyväskylän lentokenttä Tikkakoskella muodostaa selvitysalueen etelärajan. Pohjoisessa selvitysalue päättyy Vehniän kylätien ja Sulkulantien risteykseen Nelostien itäpuolella.¹

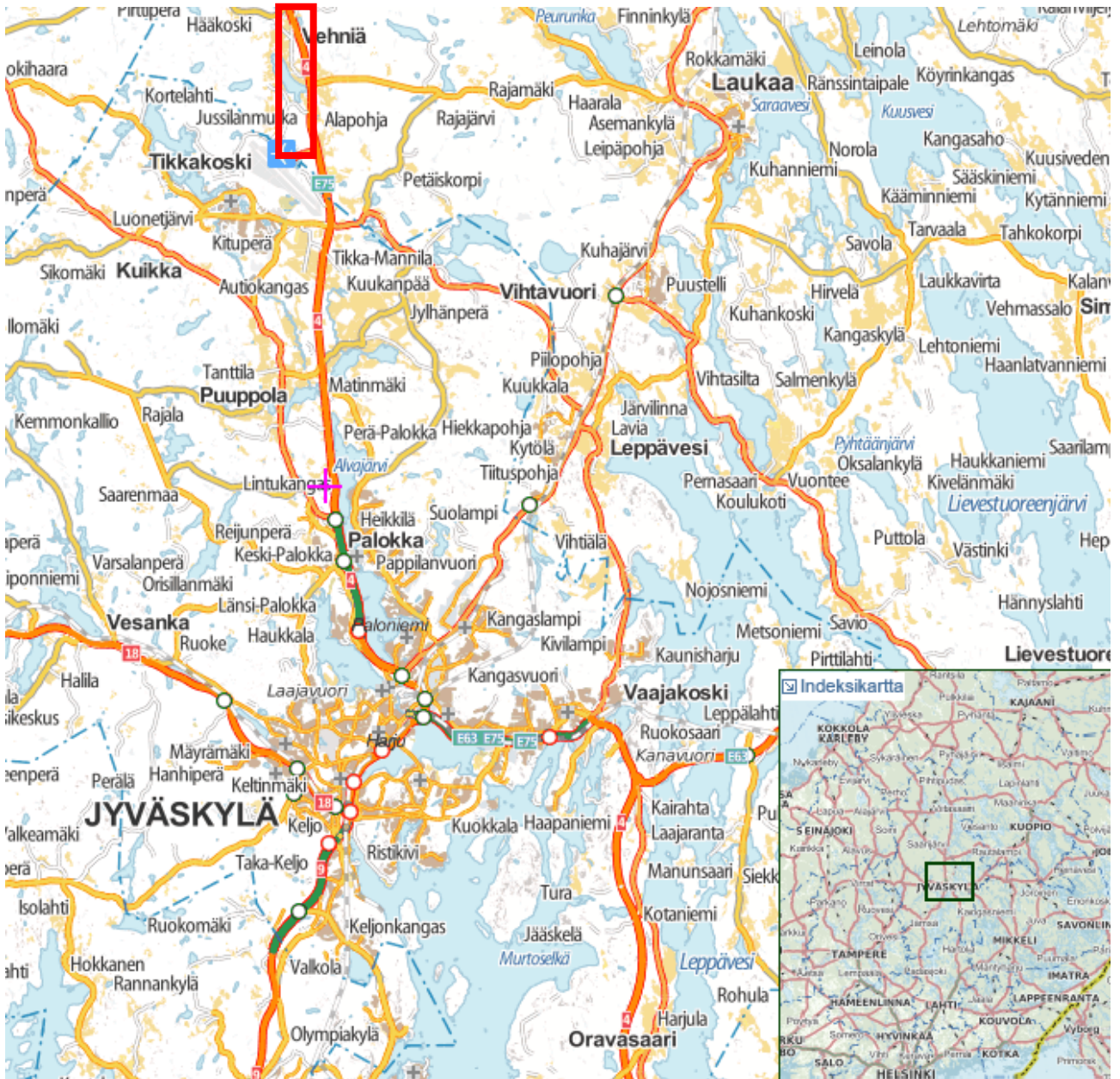
Visuaalisen kartta-analyysin perusteella Vanha Laukaantie on kulkenut Jyväskylän lentokentältä pohjoiseen nykyisen Valkamantien linjaa. Valkamantie kulkee kohti pohjoista ja Alasenjärveä (Vehniänjärvi) Vuorenmäki-nimisen mäen länsirinteessä Kurkisuon itäpuolella. Vuorenmäen pohjoiskärjessä tie kääntyy kulkemaan kohti kaakkoa. Vihtorinlahden kärjen kohdalla tie kääntyy kohti itäkoillista ja Nelostietä. Nelostien itäpuolella Vanhan Laukaantien reitti noudattelee nykyistä Pokelantietä kulkien kohti koillista. Isojoen ylityksen jälkeen Pokelantie kääntyy kohti pohjoista ja pohjoisluodetta. Pokelantie päättyy Vehniäntiehen (mt 6375). Vehniäntien ja Nelostien risteysalueella Vanhan Laukaantien linja katoaa noin 200 metrin matkalta. Tielinja lienee tuhoutunut Nelostien rakentamisen yhteydessä. Vanhan Laukaantien linja jatkuu Vehniän peltoaukean koiliskulmassa Nelostien länsipuolella kulkevana noin 80 metrin mittaisena pellolle vievänä tienä. Tämä tie yhtyy Vehniän kylätiehen, jonka linja noudattelee Vanhan Laukaantien linjaa 2,1 km matkan Nelostien länsipuolella ja noin 400 metriä Nelostien itäpuolella selvitysalueen pohjoispäähän eli Sulkulantien risteykseen. Vehniän kylätien linja kulkee Alasenjärven muotoa noudatellen länsiluoteeseen Vehniän kartanolle. Vehniän kartanolta tie kääntyy kulkemaan kohti pohjoista Heikinkallion mäkialueen länsireunaa. Pohjoisessa Vanhan Laukaantien reitti ohittaa Koululammen sen länsipuolelta ja kaartuu kulkemaan kohti Ison-Hirvasen itäpuolta.

¹ Tehtävänasettelussa mainittu Jokihaarantie on Sulkulantien jatko Nelostien länsipuolella

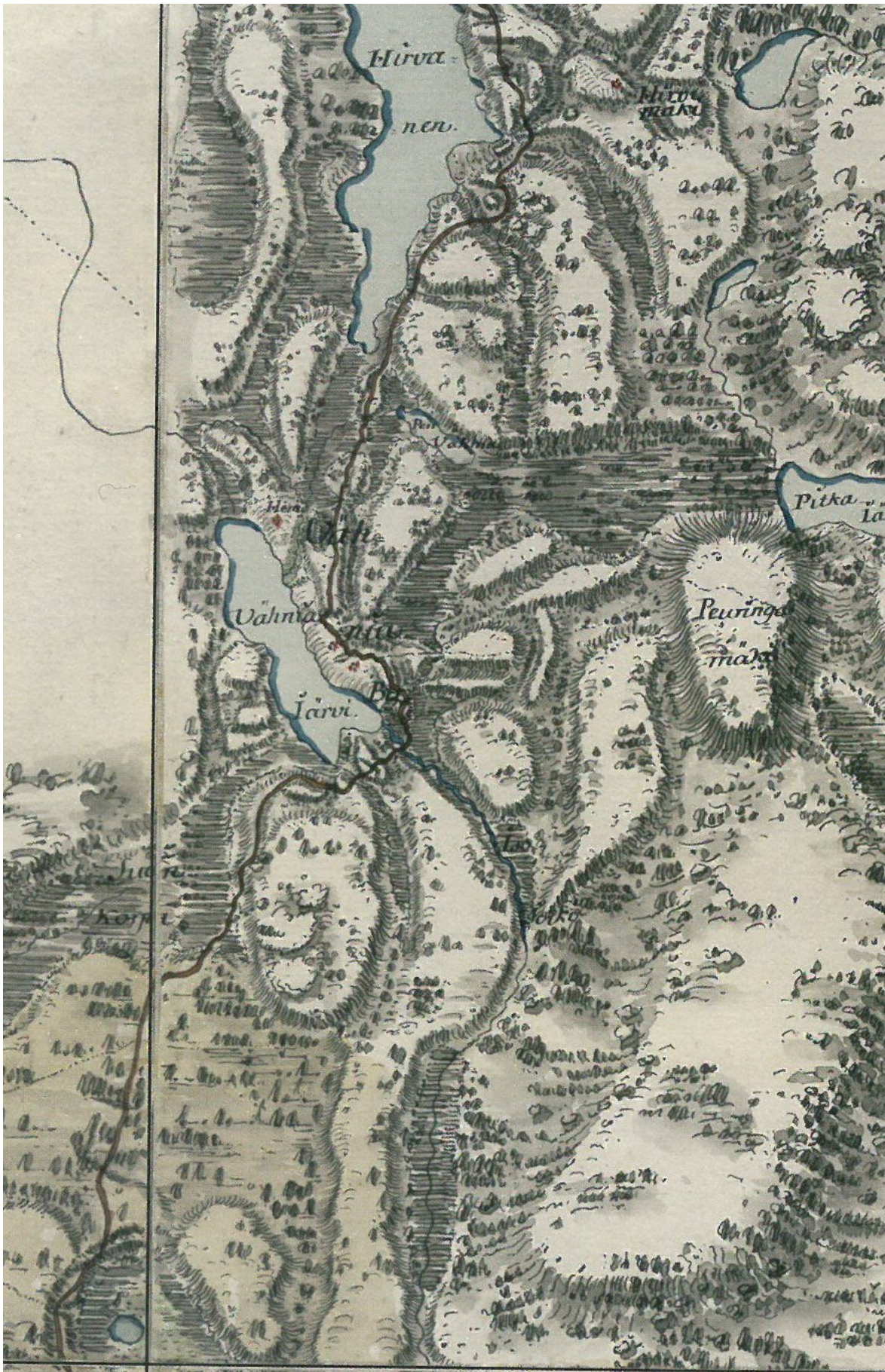

Kartat 1 ja 2. Vasemmalla Vanhan Laukaantien linja merkitty vihreällä nykykartalle. Tuhoutunut kohta Laukaantien ja Nelostien risteyksessä on merkitty sinisellä katkoviivalla. Oikealla on vuoden 1845 pitäjänkarttaa pohjana käyttäen asemoitu nykyisestä tiesuunnitelmaa (uudet tiet harmaalla). Vanhan Laukaantien linja on merkitty punaisella. Ei mittakaavassa. Kartat Tuija Väisänen, Arkeologiset kenttäpalvelut 2014.

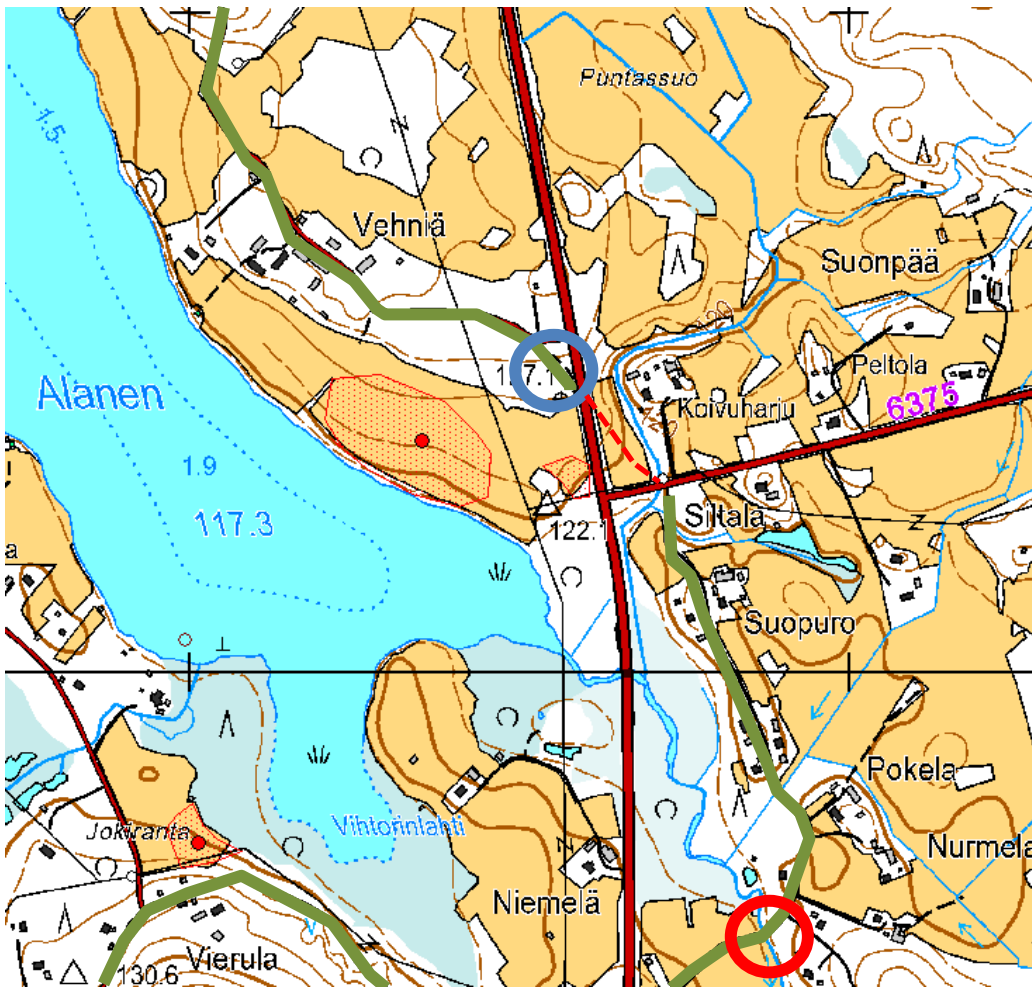
4. Tutkimusalueen sijainti ja historialliset kartat

Kartta 3. Selvitys alue rajattu punaisella. Ei mittakaavassa. Lähde www.retkikartta.fi, Metsähallitus

Kartta 5. Vanhan Laukaantien kulku esitettyä Kuninkaan kartastossa. Ote teoksesta Kuninkaan kartasto Etelä-Suomesta 1776-1805, s. 395, kartta 176b

Kartta 6. Peruskarttaote, johon on merkitty Vanhan Laukaantien linja vihreällä. Sinisellä ympyrällä on merkitty ainoa käytöstä pois jäänyt Vanhan Laukaantien kohta, joka Museoviraston linjauksen mukaan näin ollen täyttäisi muinaisjäännöksen kriteerit. Isojoen ylittävä kohta on ympyröity punaisella. Oletettavasti tuhoutunut tienosa merkitty punaisella katkoviivalla. Ei mittakaavassa.

Kartta 7. Ote vuoden 1845 pitäjänkartasta. Nuolen osoittamassa kohdassa Isojoen ylityskohta. Ei mittakaavassa.

5. Vanhan Laukaantien suojelullinen ja tutkimuksellinen arvo

Muinaismuistolain (295/63) mukaan muinaisten huomattavien kulkuteiden, tienviittojen ja siltojen sekä vartiotuli- ja muiden sellaisten laitteiden jäännökset ovat kiinteitä muinaisjäännöksiä ja siten rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Museoviraston laatiman Historiallisen ajan kiinteiden muinaisjäännösten tunnistamisen ja suojelun oppaan mukaan tien tulee olla huomattava saadakseen muinaismuistostatuksen. Huomattavuus liittyy tien statukseen eikä sen entisen tai nykyiseen ulkoasuun tai rakenteisiin. Yleisestä käytöstä poistuneet tiet ovat muinaisjäännöksiä. Yleisessä käytössä olevia teitä ei määritellä muinaisjäännöksiksi, mutta niihin saattaa liittyä muinaisjäännöslain rauhoittamia rakenteita tai kerrostumia, joten käytössä olevan tien pohjaan ei tule tehdä tien tutkimuksellista tai kulttuurihistoriallista arvoa vaarantavia toimenpiteitä (Niukkanen 2009, 101-103).

Selvitysalueella on noin 70 metrin matkalta käytöstä pois jäänyttä Vanhan Laukaantien linjaa. Tosin tätä tienjäännöstä käytetään pellolle vievänä tienä. Kohta sijaitsee Nelostien ja Laukaan Kylätien risteyksen lounaispuolella. Vanhoja valtakunnallisesti merkittäviä tielinjoja tulisi tarkastella tarkemmin varsinkin kosteikkojen ja mahdollisten siltapaikkojen kohdilta, mikäli näihin kohdistuu maankäyttöpaineita. Esimerkiksi vuonna 2014 Virolahden Uistesuolta löydettiin Suureen Rantatiehen liittyvän massiivisen suosillan jäännökset yhä käytössä olevan joskin huonokuntoisen tien alta (Mikkola 2014). Vehniän alueella Vanha Laukaantie (Pokelantie) ylittää Alasenjärvestä laskevan Isojoki-nimisen puron Iso-Takalan tilan koillispuolella (ks. kartta 6). Puron penkoilla saattaa olla säilyneenä 1700-luvun siltarakenteiden jäännöksiä. Lisäksi Vehniän kylätie ylittää Koululammesta Alaseen virtaavan puron Vehniän koulun eteläpuolella. Kohteet tulisikin tarkastaa maastossa sen selvittämiseksi, liittyykö näillä kohdin tielinjaan sellaisia suojelullisia tai tutkimuksellisia arvoja, joilla voi olla vaikutusta tiesuunnitelman toteuttamiseen. Tutkimustarpeen ratkaisee kuitenkin arkeologisen kulttuuriperinnön suojelusta vastaava viranomainen.

6. Kirjallisuus ja lähteet

Painamattomat lähteet:

Kumpulainen, Miikka 2009, Äänekoski, Laukaantie Hirvaskangas. 1600 -luvun tien leikkausdokumentointi. Keski-Suomen museo.

Mikkola, Esa 2014, Virolahti Suuri Rantatie Uistesuo, Mestarmäentien Uistesuon ylittävän osan koekaivaus. Tutkimusraportti. Arkeologiset kenttäpalvelut, Museovirasto

Tourunen, Auli 1998, Vanhan Laukaantien inventointi. Inventointiraportti.

Kirjallisuus:

Viertola, Juhani 1974, Yleiset tiet Ruotsin vallan aikana. Teoksessa *Suomen teiden historia I*. Tie- ja vesirakennushallitus, Suomen tieyhdistys. Esan Kirjapaino. Lahti

Harju, Erkki-Sakari ja Lappalainen, Jussi T. (toim.)2010, *Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790*. SKS Helsinki

Harju, Erkki-Sakari ja Lappalainen, Jussi T. (toim.)2010, *Kuninkaan tiekartasto Suomesta 1790*. SKS Helsinki

Niukkanen, Marianna 2009, *Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset – tunnistaminen ja suojele*. Museoviraston rakennushistoriallisen osaston oppaita ja ohjeita 3.